

ihalede Alt işverenlik çalışma düzeninde hukuki niteliği

Alt İşverenlik Gelişim Süreci ve İlişkisi

Alt işverenlik çalışma düzeninde hukuki niteliğini 1936 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı ilk İş Kanunun 1. maddesini 4. fıkrasına göre “İşçiler, doğrudan doğruya işveren veya vekili tarafından olmayıp da üçüncü bir şahsın aracılığı ile işe girmiş ve bu üçüncü şahıs ile mukavele etmiş olsalar bile mukavele şartlarından asıl işveren mesuldür.” hükmü ile tanımlanmıştır.

Bununla birlikte, Kanunda belirtilen bu hüküm alt işverenin işçileri açısından asıl işverenin tek başına sorumlu olacağına dair bir anlam ifade etmesi ve bunun sonucunda uygulamada çeşitli sorunlarla karşılaşılması neticesinde, 1950 yılında çıkartılan 5518 sayılı İş Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla ile 3008 sayılı Kanunun ilgili maddesi, “işçiler doğrudan doğruya işveren veya vekili tarafından olmayıp da aynı iş veya teferruatında iş alan üçüncü bir şahsın aracılığıyla işe girmiş ve bu üçüncü şahıs ile sözleşme akdetmiş iseler, bu aracılar da asıl işverenle müştereken müteselsilen sorumludurlar şeklinde değişikliğe tabi tutulmuştur.” hükmü ile tanımlanmıştır.

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 87. maddesinde “Sigortalılar üçüncü bir kişinin aracılığı ile işe girmiş ve bununla sözleşme yapmış olsalar bile, bu kanunun işverene yüklediği ödevlerden dolayı, aracı olan üçüncü kişi ile birlikte asıl işveren de sorumludur.” hükmü bulunmaktadır.

Aynı maddenin 2. paragrafında “bir işte veya bir işin bölüm veya eklentilerinde işverenden iş alan ve kendi adına sigortalı çalıştıran üçüncü kişiye aracı denir.” hükmü ile alt

işveren kavramı, aracı kavramı ile karşılanmaya çalışılmış ve Sosyal Sigortalar Kanunu yönünden aracı olarak nitelendirilen kişiler, asıl işverenle birlikte sorumlu kabul edilmiştir.

1967 tarihli 931 sayılı İş Kanununda da alt işverenlik kurumu yer bulmuşsa da bu kanun Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir. Akabinde çıkartılan 1475 sayılı İş Kanununda alt işveren, “Bir işverenden belirli bir işin bir bölümünde ve eklentilerinde iş alan ve işçilerini münhasıran o iş yerinde ve eklentilerinde çalıştıran diğer işverenin kendi işçilerine karşı o iş yeriyle ilgili ve bu Kanundan veya hizmet akdinden doğan yükümlülüklerinden asıl işverenle birlikte sorumludur.”¹³ tanımı ile ele alınmıştır. Yine aynı kanunun 29. maddesi ile “asıl işverenlere sorumlu oldukları miktarı hak edişlerinden kesme yetkisi tanımıştır.”

1475 sayılı İş Kanununda alt iş verenin yapabileceği işlerin, işin bir bölümünde ve eklenti işler şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaması bu ilişkinin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Mal ve Hizmet üreten işletmeler tarafından; yatırım yaptığı mal ve hizmetin kaliteli ve maliyetin ucuz olduğu, yeni bir işçi çalışma alını meydana gelmiştir. İşin bir bölümünde ve eklenti işlerde çalışan alt işveren işçileri asıl işveren işçileri ile birlikte asıl işin tamamında çalışır hale gelmiş ve bu durum alt işverenin işçilerinin sosyal ve ekonomik haklar bakımından vahim hak kayıplarına uğramasına sebep olmuştur.

Alt işveren işçileri asıl işveren işçilerine kıyasla daha düşük ücretle çalıştığı gibi, işlerini kaybetmemek ve işlerinde uzun süreli çalışabilmek adına sendikal haklarını da kullanamamışlardır.“Anılan kanunun yürürlükte olduğu dönemde özellikle kamuya ait iş yerlerinde yoğun bir biçimde taşeron (alt işveren anlamında kullanılmakta) uygulamasına gidilmiş ve neredeyse bazı iş yerleri bakımından asıl işverene ait kadrolu işçi sayısından fazla sayıda taşeron işçisi istihdam edilmiştir.”

“Aynı dönemde alt işveren uygulaması yaygınlaşmış ve yapılan bir araştırmada inşaat iş kolunda çalışan işçilerin %80’inin müteahhit ve taşeron devredildiği açıklanmıştır.”

“Ülkemizde kamu sektöründe inşaat işi yapan işverenlerin %85’inin, özel sektörde inşaat işi alan işverenlerin %32’sinin ve her ikisine de iş yapanların %94’ünün taşeron uygulamasına gittiği ileri sürülmüştür.”